

Posudek oponenta bakalářské práce

Matěj Petržílka. *Vágní terén u Fakulty humanitních studií: teritoriální produkce veřejného prostoru v podmínkách vágního terénu a specifických časových rytmů*. Praha 2024: FHS UK. Vedoucí práce Mgr. Hedvika Novotná, Ph. D., 56 stran včetně příloh.

Bakalářská práce Matěje Petržílky se zabývá aktuálně oblíbeným tématem městských meziprostorů a dalších proluk v plánované/formální struktuře města, jež je možné souhrnně nazvat „vágními terény“ (Haluzík 2020). Práce se zakládá na několikaměsíčním terénním výzkumu v prostředí okolí budovy FHS a kolejí 17. listopadu směrem ke svažitému terénu lemovanému oblastmi Kuchyňka a Jabloňka. Zkušenosti a zápisky ze zúčastněného pozorování se Matěj následně snaží přetavit do analytického textu, který oblast představuje jako výsledek socio-materiálních aktérských působení. Záměr práce je proto přínosný nejen tematicky, ale i konceptuálně.

Z formálního hlediska se jedná o práci zdařilou. Struktura je srozumitelná, pasáže na sebe logicky navazují. Teoretické i empirické části textu jsou čtivé, evokativní a hezky se v nich odráží i Matějova pozicionalita v terénu. V textu se občas vyskytují chyby různého charakteru – za zmínku stojí asi jen ta v citacích – kde z Michala Ajvaze autor vytvořil Michala Alvajeze.

Metodologická část je poměrně stručná. I tak se Matějovi podařilo osvětlit základní rozhodnutí a dilemata, která z takto ohraničeného terénu vyplývají. Za povšimnutí stojí, že kromě terénních poznámek, vlastních audionahrávek a fotografií Matěj dle všeho nerealizoval žádný neformální rozhovor, i když se podle představených dat s některými lidskými aktéry během výzkumu nahodile střetával. Proto by mě zajímalo, jak se v takových situacích cítil – nevnímal svoji roli v terénu jako mocensky ukotvenou, uzavřenou a pro některé tedy vlastně podezřelou? K dalším dopadům tohoto metodického nastavení se vrátím ještě v jednom z dalších odstavců.

Z teoretického hlediska se jedná rovněž o práci kvalitní. Matěj práci zakládá v interpretaci různých přístupů – od Lefebvra (1991), přes Kärholm (2007) a Cranga (2011) až k Haluzíkovu (2020), respektive Solá Morálesovu (1995) konceptu vágních terénů. Kromě drobných faktických chyb (třeba, že Lefebvre vychází z prostorového obratu ve Francii 80. let), mám ovšem z některých pasáží dojem, že ač Matěj samostatně a sebevědomě popisuje v čem jsou pro něj jednotlivé koncepce důležité, klíčové detaily i slabiny jednotlivých koncepcí zůstávají nedořečeny (např. to, jak Kärholm pracuje s teritoriem jako krajinou zmnožených přivlastnění, neosvětlena je hlubší povaha vztahu rytmu a času, ale i toho v čem může být „vágní terén vlastně problematická koncepce). Tato „vágnost“ Matějova přístupu se později místy projevuje i v empirické části.

Empirická část představuje interpretace Matějova pobývání v terénu a jeho setkání s aktéry, kteří se v terénu ukázali být výrazní. Kromě lidských aktérů, se tak mnoho dozvídáme i o vrakovišti, komunitní zahradě, holubníku, Miladě a dalších aktérech a jejich konfliktních, mimoběžných či synergických působeních a vztazích. Seznamujeme se tak s „objekty“ (používáno v textu opakovaně) a několika málo lidskými aktéry. Trochu tak ale zapadá, že Kärholmovo pojetí teritoriality všechny tyto aktéry (a mnoho dalších) považuje za subjekty-aktanty. Z interpretací teritoriality a rytmizace možná proto vypadávají i další více-než-lidské součásti oblasti – především rostliny & zvířata (když holubník, proč ne holubi apod.). Paradoxně jsou těmi, kteří rovněž zůstávají stranou i lidé, kteří oblast obývají a využívají. Chvillemi to vypadá, jako by byl Matěj tak trochu za sklem – obyvatele Albína sice potkává opakovaně, ale nikde se s ním nedá do řeči o dalších lidských aktérech se pak zmiňuje spíše

„indexikálně“ (např. kouř či odpadky jako znak osídlení apod.). Chvilími se zdá, jako by Matěj v terénu přeceňoval některé hranice – jež jemu samotnému brání překročit určité fáze výzkumného pohroužení, tedy překážky nejen v terénu, ale i v myšlenkové rovině (viz. např. str. 18, první odstavec, kde je vágní prostor v podstatě ukončen udržovanou růžovou budovou). Tyto momenty neukazují jen na ne zcela důsledné využití Kärrolma a jeho přístupu k hranicím, ale především na slabiny konceptu vágního terénu, který i když Haluzík na mnoha místech tvrdí opak – vytváří analyticky plochou dichotomii mezi řádem a ne-řádem, tzn. implicitně fixuje naše každodenní uvažování a představy o západním koncepčně plánovaném a udržovaném městě a jeho prolukách. Přitom třeba pan Albín by jistě během rozhovoru dokázal, že jeho vnímání hranic je postaveno na orientaci a zkušenosti, které s dichotomií mezi vágním a „řádým“ příliš nesouvisí (srov. Ingold 2011).

Matěj navíc vůbec neproblematizuje, jak se vymezení vágního (nejednoznačného, okrajového) terénu může vázat s teritoriální komplexitou a tím jak se hranice v terénu re/produkuje dle Kärrolma. Přijde mi, že se do textu vkrádá až příliš silně to, jak hranice vnímá sám autor. Dávají v kontextu Kärrolma smysl třeba následující kategorická tvrzení? *„Materialita teritoria chatek je nelidský aktér, který mi nedává šanci se chovat jinak, než je tu určeno“*, *„Prostor je zcela uzmutý“* (obě citace, str. 21) nebo *„(...) došlo zde k plnému teritoriálnímu přivlastnění někým jiným“* (str. 25). K tomuto problému bych se proto rád věnoval i během obhajoby.

V empirické práci rovněž postrádám větší zdůraznění toho, proč je oblast, kterou Matěj zkoumá v takové nevyhraněné podobě, tedy jak do procesu „zvágnění“ nebo dokonce „ruinace“ (Pérez Fernández 2023) vstupují například instituce nejen deklaratorně (např. UK) ale i v rovině politik (hl. m. Praha, MČ Praha 8, Územní plány, stavební uzávěry). Bez těchto aktérů, nelze povahu zvágnění a bytostné propojení řádu s ne-řádem plně pochopit a vykreslit.

I přes tyto koncepční nedostatky, považuji empirické pasáže za nesmírně kvalitní. Vyzdvihl bych dvě místa: 1) pasáž, ve které Matěj popisuje soubor prostorových praktik a kontra-praktik kolem vily Milada (za/od/bedňování a zamezování vstupu/pokoušení se o vstup), 2) nebo části, kde Matěj osvětluje, jakou roli v prostoru může hrát vrakoviště či zahrádkářská kolonie. Problematiku vágního terénu také alespoň částečně problematizuje Matějův popis proměny některých částí oblasti během víkendu s přílivem dalších lidských uživatelů prostoru. Celkově se tak Matějovi hezky (i když někdy spíše letmo a implicitně) podařilo představit lokalitu jako oblast překryvu různých teritoriálních (re)produkcí, jako krajinu mocí, jež se vyznačuje v souladu s Kärrolmem i částečně i Haluzíkem značnou proměnlivostí a zmnoženým přivlastněním.

Na základě uvedených poznatků proto konstatuji, že – i přes drobné nesrovnalosti a metodické limity – student Matěj Petržílka prokázal schopnost samostatně realizovat výzkum v poměrně složitém a „vágním“ prostředí, konstruktivně využít poměrně složité teoretické koncepty a tuto výstavu srozumitelně a poutavě přetavit do kvalitního odborného textu.

Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení mezi výborně a velmi dobře.

V Praze dne 5. 6. 2024

Michal Lehečka

.....